

ТАМО, САДА И ДРУГЕ ПРИЧЕ

Прилог *Екстериторијама* Марка Стојановића

Урош Пајовић

Идеја територије – физичког простора којем је придодат ментални простор јурисдикције, суверенитета и, коначно, Државе – без сумње је одређена релацијама Моћи; истовремено, она је и *компонента* моћи.¹ Са друге стране, екстериторијалност, коју Стојановић бира као фокус своје изложбе, садржи контрадикције и слабости које је чине у потпуности другачијим појмом, ослобођеним такве директне зависности од Моћи, као и од замки које би могле да произађу из интерпретација те и такве Моћи. Стога, она омогућава директније – ако не и искреније – препознавање скривених, често неочекиваних потенцијалности објеката које стварамо и дела које чинимо.

Ово би се могло учинити нетачним: на крају крајева, осим што је функција територијалности (као и територије), екстериторијалност се, такође, чини дубље уроњеном у легислативно и бирократско него сама територија. Стање изузетости од јурисдикције локалних закона углавном услед дипломатских преговора, кроз историју је првенствено примењивано на индивидуе, јер се јурисдикција односила на народе, а не на тло.² Где се, онда, налази слобода?

У савременом свету – свету трака са натписима попут *Lawn Closed* („Травњак је затворен“)³; канадских компанија које продају конзервирани ваздух становницима Кине; луксузних стамбених комплекса који преузимају градове док радници губе животе градећи их, бескућници се смрзавају на улицама, а станари бивају приморани да напусте своје дугогодишње домове, све услед хирова и потеза Ербиенбија, Амазона, Гугла, и других мамутских корпорација које изигравају владе; гашења уличних светала и прављења зидова заустављеним трамвајима како би се сакрили демонстранти на улицама; приватизације јавних простора; ограђивања и бетонирања речних корита; сече дрвећа у градовима како би се омогућили горепоменути и многи слични пројекти⁴ (као што је тренутно и у Београду случај); радника обезбеђења и паса који контролишу улазе на тргове и платое; и непрестане апропријације борбе и отпора искључиво у корист комерцијалних потреба – тренуци пркоса могу да буду изненађујући, неочекивани.

Одговор на питање „Где се налази слобода“ у екстериторијалности је, стога, можда – управо у њеним слабостима: екстериторијалност имплицира *изузеће од, другост, ad acta*, негацију сопственог (територијалног) себе. Ова слобода не долази

1 Elden, Stuart. *The Birth of Territory*. Chicago, IL i London: University of Chicago Press, 2013.

2 Cassel, Pär. *Grounds of Judgment*. New York: Oxford University Press, 2012.

3 *Екстериторије V*

4 *Екстериторије III*

одозго, са врха, од моћи, иако оперира у истим оквирима: напротив, она потиче из слабих тачака, одоздо, из заједничког, уобијаченог, свакодневног; из живљеног, друштвеног простора где, каткад случајно, каткад намерно, повремено одаберемо да разбијемо, преиспитамо и, коначно, променимо дате услове у којима живимо; управо овде проналазимо и практикујемо ове изузетке, ове екстериторије које смо прогласили својима: од ситних гестова реапропријације (у смислу: узимања назад), све до самог револуционарног чина.

Оно у чему Стојановићеве *Екстериторије* нарочито успевају јесте препознавање оваквих инстанци и њихово упаривање, истовремено наглашавајући њихове јединствености и заједничке, универзалне аспекте. Један од централних радова на изложби, *Екстериторије XV*, снимљен је у Београду, свега неколико метара од изложбеног простора. Као кроз решетке каквог златног кавеза (још увек није сасвим јасно са које стране тих решетака се налазимо ми, посматрачи), видимо Европу и њено окружење, ноћу, из свемира. Упарен са рецептом за „педесет милиграма Золофта дневно“ из игре *Кардс агент Хјуманити* (како би излечио, можда, „хуманост“ Европе саме?), овај приказ не само да указује на лажна обећања политике овог континента, осетна и доживљена свакодневно међу грађанима њених периферија (укључујући грађане Србије, али и друге, оне у још неповољнијим положајима), већ и непосредну (па ипак, универзалну) засићеност отворених, „јавних“ простора сликама, најчешће комерцијалним. Још један драгоцен – и блиско повезани – пример налази се у *Екстериторијама XVIII*. Прва слика приказује макету старог Рима, а друга гомилу минијатурних тенкова од полипропилена, још једног артефакта из друштвених игара (*Ризико*); макета Рима наручена је од стране фашистичког вође Бенита Мусолинија 1933. године. Упарен са тенковима, овај приказ отвара читав низ интерпретација и значења, истог тренутка се реферишући на глобални раст („нове“, „алтернативне“, итд.) деснице, али и скоро милитантно преузимање простора од стране позиција моћи, било у Риму, Београду, Њујорку, или било ком већем светском граду.

Разлог зашто ови парови тако моћно делују је то што Стојановић инсистира на посматрању оба краја и оба смера ових сукоба и борби, документујући подједнако инстанце екстериторијалности одоздо нагоре, и наметања моћи (екстериторијалности у неапропријативном смислу) насупрот њима. Уметник ове призоре назива „зумираним екстериторијама“ у којима су „људи извршили јединствене чинове, импровизације и решења“ и, мада одају јасну меланхолију ћорсокака, треба веровати да је то само делимично случај. Уз своје фотографске фусноте које скоро као да славе производњу најсвакодневнијег, оно што *Екстериторије* засигурно нуде је начин сагледавања савременог пејзажа производње, просторних пракси, и потенцијалности свакодневног; на нама је да га прихватимо, и држимо у виду.

Ако је тако, *Екстериторије* онда свакоме ко их прихвати нуде читаву

оптичарску радњу наочара са различитим сочивима, за различите ситуације и контексте, тиме такође прихватајући како радост, тако и одговорност увиђања изузетног у читањима свакодневног. (Не могу а да не поменем свој омиљени међу паровима: суочена са колекцијом новчића бачених у воду – претпостављамо као део традиције замишљања жеља – пука минт бомбона постаје језив означитељ империјализма, и свих његових окрутности)⁵.

Не би требало тврдити да *Екстериторије* до детаља обрађују теме као што су друштвени простор, отпор, пркос – али, оне то ни не покушавају. Оно што дозвољавају, и на шта позивају, јесте читање простора, деловања, и објеката у пејзажима наше свакодневице. Својим опсервацијама и њиховим фуснотама, *Екстериторије* такође сецирају појмове територије (као функције моћи), места (као тачке нечије интервенције) и простора (као носилаца потенцијалности свакодневног, и више од тога). И, тиме, охрабрују нас да препознамо и преиспитамо екстериторије у којима живимо, као и оне које сами стварамо.